

MULA ANGLO ROMIPEN ZEMŘELA, PROTOŽE CHTĚLA ŽÍT PO ROMSKY

Igen mange sas phares pro jilo, sar chudlom telegramos, kaj te avav pro pohrebos mira kamaratkake. Na kamavas te paťal, kaj oda čačo, kaj muľa. Me mange avka gondolinďom: ‚Kamen man te dikhel, ta kaj te avav odej, pi-sinen kajso chochavišagos.‘ Aľe na dźalas mange andal o šero: ‚So te čačo? Imar jekh,‘ phendom mange, ‚mušinav odej te dźal.‘ Aver dźives man skidľom, bešľom pre mašina u dźavas khere, kaj imar na somas pandź berš.

So ča avľom andro gav, takoj geľom pal e daj mira kamaratkakri. Sas andro kalo. Sar man dikhľa, chudľa te rovel u takoj man iľa palal andro kher. Odej peske bešľam u oj mange chudľa te vakerel savoro, so pes ačhila akorestar, sar lakeri čhaj avľa te bešel peskere romeha pre Slovensko.

Anglo pandź berš sas o Jaňis igen lačho the šukar čhavo. U ov na kamelas romňa chočsavona. Kamelas šukara, aľe paťavaľa čhajora. Bešelas Brnate u odej pes leske o čhaja na pačisaľonas. Sa leske dičhonas avrimarde. O Jaňis kerlas andro pivovaris u phiravkerlas o lovini pal o karčmi.

Jekhvar anelas andre jekh karčma o lovini u šunďa, sar odej vareko bašavel pre lavuta. Na dodiňa leske u geľa andre te dikhel. Dikhel, sar jekh phuro Rom bašavel pre lavuta u užarel, ko leske cinela loviňica. Le Ja-

Bylo mi moc smutno, když jsem dostala telegram, abych přijela na pohřeb své kamarádky. Nemohla jsem uvěřit, že opravdu umřela. Říkala jsem si: ‚Chtějí mě vidět, a tak napsali takovouhle lež, abych přijela.‘ Ale nešlo mi to z hlavy: ‚Co když je to přece jen pravda? Ať už je to tak nebo tak,‘ řekla jsem si, ‚musím tam jet.‘ Na druhý den jsem se sebrala, sedla na vlak a jela domů, kde jsem nebyla už pět let.

Když jsem přijela do osady, hned jsem šla za kamarádkčinou maminkou. Byla v černém. Jak mě uviděla, rozplakala se a hned mě zvala dál. Posadily jsme se a ona mi začala vyprávět všechno, co se seběhlo od chvíle, kdy její dcera s mužem přišla bydlet na Slovensko.

Před pěti lety byl Janis velmi slušný a hezký mladík. A nechtěl jen tak nějakou ženu. Chtěl dívku nejen pěknou, ale i poctivou. Bydlel v Brně a tam se mu holky nelíbily. Všechny mu připadaly vychytralé. Janis pracoval v pivovaru a rozvážel pivo po hospodách.

Jednou také přivezl pivo do nějaké hospody a zaslechl, jak někdo hraje na housle. Nedalo mu to, a tak se šel podívat do sálu. Spatřil tam starého Roma, jak hraje na housle a čeká, kdo mu zaplatí pivo. Janis

ňis sas lačho jilo, avka iľa ole romeske lovina u šunelas, sar bašavel romane giľa.

Sar o Rom dobašaďa, paľikerďa le Jaňiske: ‚Mro čho, hin tut lačho jilo, u sar dikhav pre tute, rado šunes amare giľa.‘

‚Bači, tumen igen šukares bašaven u ajse giľa, so mušinen Romes te chudel jilestar.‘

‚Čačo tut hin, mro čho. Ola giľa, so akana bašaven o Roma adej pro Čechi, oda imar avka gadźikanes.‘

‚Tumen san pal e Slovensko, bači?‘

‚Hat, avľom ko phral, les te dikhel. Aľe paťa mange, kaj rado som, kaj imar dźav khere. Ola chmuri leskera romňatar imar našti dikhav. Me na dźanav, so hin akana le Romenca. Ajse barikane ačhile pre ala Čechi! A tu, sar sal, mro čho? Hin tut romňi, čhave?‘

‚Na, bači, nane. Na kamav adarig čha. Ola savore ajse avrimarde. Me kamav čhajora paťavaľa the lačha, so na phirľa pal o karčmi u bajinľa pal o čhave the pal o rom. Mek na taľinďom pre ajsi. Ta som korkoro.‘

‚Šun man, mro čho, te kames paťavaľa čhajora, ta ča dźa pre Slovensko! Odej arakheha kajsa čhajora, sava kames. Paťa mange. Khere o čhaja nane ajse rozmukle sar adej.‘

‚No, mušinav imar te dźal, bači. Dičhan, o gadžo pre mande vičinel.‘

‚Ta ačh Devieha, mro čho, u ma bister, so tuke phendom.‘

O Jaňis geľa avri andal e karčma, bešľa andro motoris, aľe calo drom leske sas andro šero, so leske oda phuro Rom vakerlas. Andal e buťi geľa prosto ke peskeri suseda, e Vlasta:

‚Vlasto, šaj tuha vakerav? Mušinav tutar vareso te phučel.‘

‚Ta sar te na! Av andre, Jaňi.‘

měl dobré srdce, a tak tomu Romovi koupil pivo a poslouchal jeho romské písně.

Když Rom dohrál, poděkoval Jaňovi: ‚Chlapče můj, máš dobré srdce, a jak tak na tebe koukám, máš rád naše písničky.‘

‚Strýčku, vy opravdu moc hezky hrajete, a navíc hrajete písničky, které musejí vzít za srdce každého Roma.‘

‚Máš pravdu, chlapče. Ty písně, co teď hrají Romové tady v Čechách, to už není nic romského.‘

‚Vy jste ze Slovenska, strýčku?‘

‚Ano, přijel jsem se podívat na bratra. Ale věř mi, jsem rád, že už jedu domů. Už se nemůžu dívat na tu jeho ženu, jak se pořád škaredí. Já nevím, co se to teď s Romý děje. Nějak tu v těch Čechách zpychli! A jak ty se máš, chlapče? Máš ženu, děti?‘

‚Ne, strýčku, nemám. Nechci holku odsud. Ty zdejší jsou všechny moc mazané. Já chci děvče poctivé a dobré, co nebude chodit po hospodách a bude se starat o děti a o muže. Jenomže jsem na takovou ještě nenatrefil. A tak jsem sám.‘

‚Poslouchej, synku, jestli chceš poctivé děvče, jeď na Slovensko! Tam najdeš děvčátko podle svých představ. Věř mi. U nás doma se holky ještě tak nespustily jako tady.‘

‚No, musím už jít, strýčku. Podívejte, ten gádžo mě už volá.‘

‚Tak buď sbohem, chlapče, a nezapomeň, co jsem ti řekl.‘

Janis vyšel z hospody, nasedl do auta, ale celou cestu nemyslel na nic jiného než na to, co mu řekl ten starý Rom. Z práce šel rovnou za svou sousedkou Vlastou.

‚Vlasto, můžu s tebou mluvit? Musím se tě na něco zeptat.‘

„Vlasto, tu the tro rom san adej Brnate maj berš, av'lan pal e Slovensko. Bešen amencana pre jekh dvora u me dikhav, kaj san bare pativale Roma. Me kamav te džal pre Slovensko te arakhel mange varesava čha u tu mange šaj šigitines.“

„Me? A sar?“

„Šaj mange phenes, save čhaja hin ke tumende andro gav?“

„Jaj, imar tuke achal'uvav, Jaňi. Ta šun: Ke amende o čhaja lačhes pes fikeren. Na phiren ňikhaj, bo pes daran le dajendar. Aňi len andro gav nane kaj te džal. Te kames šukara čhajora, ta dža ke amende. Hin man odej nekfeder kamaratka, e Verona. Oj hiňi ajsi, sar tu kames. U me avás rado, te bi la lehas romňake.“

E Vlasta le Jaňiske vakerlas pal e Veronka avka, kaj o Jaňis phend'a, kaj odej džala.

Pal o čhon pes muk'ľa o Jaňis pre Slovensko. Perješiste pro štacionos leske phende, kaj andre oda gav leske džala pal jekh ora o autobusis. „No so, ' phend'a peske o Jaňis, 'choča mek šaj džav andre karčma te chal čeporo. ' Av'ľa andre karčma u mang'ľa peske te chal. Dikhel odej čhajora, sar kidkerel o melale taňira u fidžal andre kuchňa. Sar av'ľa oja čhajori paš leste, phuč'ľa latar, či dur leske te džal andro gav.“

„Andre oda gav, kaj tu džas, me bešav. Ko tut odej hin?“ phuč'ľa lestar e čhaj.

O Jaňis pre late dikhelas, na džanelas, či lake te phenel. Avka mek latar phuč'ľa: „Na džanes odej čha, so pes vičinel Verona?“

„Me som Verona!“ asand'ľa e čhaj.

O Jaňis lofi'ľa avri. Na džanelas, sar lake te phenel, kaj av'ľa pal late. U sig phend'a: „Ta džanes la Vlasta, so akana bešel Brnate? Pozdravinel tut.“

„Proč by ne? Jen pojď dál, Jani.“

„Vlasto, ty už jsi s mužem v Brně skoro rok. Přišli jste ze Slovenska. Bydlíte vedle nás a já vidím, že jste poctiví Romové. Chci jet na Slovensko, abych si tam našel děvče. Snad bys mi v tom mohla pomoci.“

„Já? A jak?“

„Třeba mi můžeš říct, jaká jsou děvčata u vás v osadě.“

„Aha, už ti rozumím, Jani. Tak poslouchej: U nás se holky umějí chovat. Nikam nechodí, protože se bojí svých maminek. A taky v osadě není kam jít. Jestli chceš hezkou dívku, tak jeď k nám. Mám tam svou nejlepší kamarádku Veronu. Je přesně taková, jakou si představuješ. Byla bych ráda, kdyby sis ji vzala za ženu.“

Vlasta vylíčila Verunku takovým způsobem, že se Janis rozhodl, že se za ní rozjede.

Za měsíc se vydal na Slovensko. V Prešově na nádraží mu řekli, že do zmíněné osady mu jede za hodinu autobus. „No co,“ řekl si Janis, „alespoň si můžu dát v hospodě něco k snědku.“ Vešel do hospůdky a objednal si jídlo. Uviděl mladou Romku, jak sbírá špinavé talíře a odnáší je do kuchyně. Když k němu přišla, zeptal se jí, jak daleko to je do osady.

„V té osadě, kam chceš jít, bydlím. Koho tam máš?“ zeptala se ho dívka.

Janis se na ni díval a nevěděl, má-li jí to říct. Nakonec se přece jen zeptal: „Neznáš tam děvče jménem Verona?“

„Já jsem Verona!“ usmálo se děvče.

Janis se začervenál. Nevěděl, jak jí říct, že přijel za ní. A tak rychle dodal: „Tak to znáš Vlastu, co teď bydlí v Brně! Pozdravuje tě.“

„Jaj, amari Vlasta! Sar dživel? Aňi na pinsinel mange. So odej'ľa ke Brna, ta ča jekh liloro mange pisinda.“

Akana peske sas o Jaňis isto, kaj oda hiňi oj. „Dži kana keres, Veronko?“ phuč'ľa latar. „Me pre tute užarava.“

„Mek jekh ora u pal'is šaj džav khere,“ phend'a e Veronka jekhe dichoha. „Imar man našti doužarav, so mange pheneha pal e Vlasta.“ I'ľa o taňira pal o skamind u naš'ľa pal o vudar.

„Čačo sas la Vlasta, e Veronka igen šukar, ' gondol'inda peske o Jaňis. Užarda pre late u pal'is gele ke lende.“

Le Jaňiske maj na pele avri o jakha, sar dikh'ľa, kaj bešen. Kada ov mek ňigda na dikh'ľa! Tel o veš kaštune kolibi! Aňi električka, aňi paňi, nič.

„Sar šaj avka bešen u dživen, Veronko? Andro gav tumenge dur!“

„Amen sam sikhade avka te dživel. Ča užar, mi aven o Roma andal o buťa, dikheha, save adej asabena!“

Le Jaňiske prege'ľa perdal e goďi: „Ta kaj me adej bešás! Aňi vaš jekh gono love!‘ La Veronkakre dake the lakere dadeske, le phure Arčiske, phend'a o Jaňis, soske av'ľa u so leske e Vlasta phend'a pal lengeri čhaj. Leske pes lengeri čhaj e Veronka igen pačisa'ol u kamel peske la te lel romňake.“

O phuro Arčis kamelas, kaj leskeri čhajori te el bachta'ľa. Mek oda d'ives kerde mangavipen. E Veronka aver d'ives džalas le Jaňiha ke Brna.

O Jaňis la igen kamelas. Sas andre late dilino. Baro barikano sas, kaj leskeri Veronka sas pativali. Na paťalas igen la Vlastake, sar leske phenlas, kaj la Veronka na sas mek

„Jaj, naše Vlasta! Jak se má? Ani mi nenapsala. Co odjela do Brna, napsala jeden jediný dopis.“

Teď si byl Janis jistý, že je to ona. „Dokdy pracuješ, Veronko?“ zeptal se jí. „Já ne tebe počkám.“

„Ještě hodinu a potom můžu jít domů,“ odpověděla Veronka jedním dechem. „Už se nemůžu dočkat, co mi budeš vyprávět o Vlastě.“ Sebrala talíře ze stolu a zmizela s nimi za dveřmi.

Vlasta měla pravdu. Veronka je moc hezká, pomyslel si Janis. Počkal na ni a potom šli spolu k nim.

Když viděl, kde žijí, div mu nevypadly oči z důlků. Něco takového jaktěživ neviděl! Dřevěné chatrče pod lesem! Bez elektřiny, bez vody. . .

„Jak můžete takhle bydlet a žít, Veronko? I do vsi máte daleko!“

„My jsme takhle zvyklí. Jen počkej, až přijdou Romové z práce, uvidíš, jak je tu veselo!“

Jaňovi proběhlo hlavou: „Kdeže já bych tady bydlel! Ani za pytel peněz! Verončině matce i jejímu otci, starému Arčimu, Janis řekl, proč přijel i co mu Vlasta řekla o jejich dceři. Jemu se jejich dcera Veronka moc líbí a chce si ji vzít za ženu.“

Starý Arčis chtěl, aby jeho dcera byla šťastná. Ještě tentýž den uspořádali zasnuby a na druhý den jela Veronka s Janim do Brna.

Janis jí měl moc rád. Byl do ní úplně zblázněný. Byl moc hrdý na to, že jeho Veronka byla poctivá. Nevěřil tak úplně Vlastě, když mu říkala, že Veronka ještě

murš. Afe akana korkoro prindžarďa, kaj sas e Veronka žuži. Vašoda la igen kamelas. Pal jekh čhon kerde bijav u o Jaňis sas nekbachtaleder rom.

Dživenas peske mištes. O Jaňis zarodelas lače love u cindahas la romňake savoro, so pes lake pačisaľolas. Afe e Veronka mindik phenlas, kaj lake nič na kempel, kaj la hin savoro.

O Jaňis dikhelas pre late u phenlas lake: „Veronko miri, phen, so kames. Ma dara! Abo korkori dža u cin tuke, so tuke kempel.“

Jekhtar geľa o Jaňis ke Vlasta u phendľa lake: „Vlasto, na džanes, so la Veronkate? Ajsi mange dičhol čudno.“

„Jaňi, phen mange, kames la igen but?“

„Ta sar te na?“

„Ta man šun. E Veronka tut tiš igen kamel, afe nane adej bachtali. Igen pes lake ciňisaľol. Phendľa mange, kaj adej niľda na prisikhľola, afe tut igen kamel u na kamel tut te našavel.“

„U soske mange na phendľa kada savoro?“

„Jaňi, džuvľija peske vakeren sa avri, so lenge kerel mišto u so nalačo. Joj tut bares kamel. Radeder oj cerpinla, sar bi tuke dukh kerďahas.“

„Afe phen mange, Vlasto, so pes lake adej na pačisaľol? Sem hin la savoro, so kamel!“

„Jaňi, vareko šaj chal pal o somnakune taňira u na ela bachtalo, mindig leske vareso chibaľinla. Vareko ča peki gruľa chala u šunela pes bachtalo maškar peskere. Adej e Veronka pes šunel sar cudzo. Vašoda hiňi ajsi, choc te kerel savoro, kaj pre late te na prindžares.“

„Afe Vlasto, me odej ke lende na kamav te dživel. Odej dživen sar o indijana andre džungľa, bije elektrika, bije. . .“

neměla muže. Ale sám se přesvědčil o tom, že byla Veronka čistá, a proto ji měl tak rád. Za měsíc vystrojili svatbu a Janis byl ten nejšťastnější muž na světě.

Žili si dobře. Janis vydělával pěkné peníze a byl by koupil své ženě, co by si jen přála. Ale Veronka vždycky řekla, že nic nepotřebuje, že všechno má.

Janis se na ni díval a prosil ji: „Veronko moje, řekni, co chceš. Neboj se! Anebo běž a kup si sama, co potřebuješ.“

Jednou zašel Janis k Vlastě a povídá: „Vlasto, nevíš, co je Veronce? Připadá mi taková divná.“

„Jani, moc ji miluješ?“

„Samozřejmě, jak by ne?“

„Tak mě poslouchej. Veronka tě má taky moc ráda, ale není tady šťastná. Stýská se jí. Svěřila se mi, že si tady nikdy nezvykne, jenomže tě má strašně ráda a nechce tě ztratit.“

„A proč mi to neřekla?“

„Jani, ženská se jedna druhé svěří, co ji těší a co trápí. Ona tě miluje a radši bude sama trpět, než aby ti ublížila.“

„Ale pověz mi, Vlasto, co se jí tady nelíbí? Má přece všechno, co chce!“

„Jani, někdo může jíst ze zlatých talířů, a nebude šťastný, pokud mu bude něco chybět. A někdo bude jíst jen pečené brambory, ale mezi svými se bude cítit šťastný. Veronka si tu připadá jako cizí. Proto je taková, třebaže dělá všechno, abys to na ní nepoznal.“

„Ale Vlasto, já tam u nich žít nemůžu. Žijí jako indiáni v džungli, bez elektriky, bez. . .“

„Mange, Jaňi, ma vaker. Bisteres, kaj som odarig tiš?“

„Prebačin Vlasto, afe sar oda, kaj tuke adej mišto, u lake na?“

„Na sam savore jednaka. E Veronka igen ľikerel o romipen u lakero dad, o Arcis, la bararďa avri igen paľivales. Ta vašoda hiňi ajsi. Kamehas ajsa romňa, na? Jaňi, mišto tuke savoro rozgondofin! Te kames, kaj te el bachtali tiri romňi, ta dža laha odej, kaj la cirdeľ o jilo. Oj hiňi ole čavendar, so la da the le dades paľivales ľikeren. On la bararde avri u akana pro phuripen kamel oj len te bečelinel. U tu la andal adej, ke Brna, kajso duripen lendar!“

O Jaňis denašľa prosto andre karčma. Paš e lovina gondofinlas, so leske vakeras e Vlasta. „Me na kamav te džal andre oja chev pre Slovensko! Hin man adej lači buti, lačo kher. Akana ľam peske novomanželská pľjčka, dochudľam sa andro kher. Akana sa mukava angle lakero dilino romipen? O Jaňis pijelas, e choľi andre leste taďolas. „Me la dva! Ča mi džal khere!“

Avfa khere koro mato. Dikhel pre Veronka, sar sovel. Bešľa peske paš late pro haďos u hlaskinlas lake o bala. „Našľa la marav. Igen la kamav. Bandľľa upral late u čumidľa la. E Veronka phundraďa o jakha: „Kaj salas ajci? Calo dľives tut uzarav le chabnaha!“

„Veronko, me džanav, kaj tuke adej pro Čechi pes na pačisaľol. U vašoda, kaj tut bares kamav, džaha te bešel pre Slovensko.“

„Jaňi, Jaňičku!“ obchudľa les u čumideľas. Paľis leske phendľa andro kan: „Uzarav ciknes.“

(Akana bešel e Vlasta la Veronkera daha andro kher u šunel, so pes ačhľa, sar o Jaňis la Veronkaha avte te bešel pale pre Slovensko.)

„Mně to, Jani, nepovídej. Zapomněl jsi, že jsem taky odtamtud?“

„Promiň, Vlasto, ale čím to je, že tobě je tu dobře, a jí ne?“

„Nejsme všichni stejní. Veronka si velice váží starého dobrého romského života a její otec Arcis ji vychoval velmi počestně. Proto je taková, jaká je. Chtěl jsi takovou ženu, ne? Jani, dobře si všechno rozmysli! Jestli chceš, aby tvá žena byla šťastná, jdi s ní tam, kam ji srdce táhne. Je z těch dětí, které si váží rodičů. Vychovali ji a ve stáří je zase ona chce podporovat. A ty jsi ji přivedl sem, do Brna, takovou dálku od nich!“

Janis běžel rovnou do hospody. U piva přemýšlel o tom, co mu Vlasta řekla. Já ale nechci do té díry na Slovensku! Mám tady dobrou práci, pěkný byt. Vzali jsme si novomanželskou pľjčku, hezky jsme se zařídili a já teď všechno opustím kvůli jejímu starýmu poctivýmu romskýmu životu? A jak Janis pil, vřela v něm žluč. Já jí dám! Jen ať si jede domů!

Domů přišel zpitý do němoty. Podíval se na Veronku, jak spí. Sedl si k ní na postel a začal ji hladit po vlasech. Přece ji neuhodím! Mám ji tak rád! Sehnul se nad ni a políbil ji. Veronka otevřela oči: „Kdes byl tak dlouho? Celý den na tebe čekám s jidlem!“

„Veronko, já vím, že tobě se tady v Čechách nelíbí. A protože tě miluju, pľjdeme bydlet na Slovensko.“

„Jani, Janičku!“ objala ho a ľíbala. A pak mu pošeptala do ucha: „Čekám maličký.“

(Nyní sedí Vlasta s Verončinou matkou v pokoji a poslouchá, co se stalo poté, co Janis s Veronkou přijeli bydlet na Slovensko.)

- Samas igen rado, kaj avle khere. O Janis peske arakh'la buti u mištes dživenas. Nihhaj pašal late na džalas. Palis e čhaj lochi'la muršores. Samas savore igen bachtale. E Veronka le cikneha sas buter ke ma sar khere. Le Jańiske pes kada na pačisaloas. Akorestar chud'la te pijel u rakinlas lake, sar ča džanelas. Phenavas leske, kaj oda ča, niž na ela o ciknoro čino bareder, kaj mek leha e Veronka na džanel u kaj la sikhavav, sar kamel te kerel le čhavoreha. O Janis rakinlas the mange, kaj oda kerav sa me.

„Ča bajnav, kaj av'om adej te bešel maškar o degeša,“ phend'a mange.

E Vlasta na pačalas, so šunlas! „Se o Janis sas baro lačo čhavo, te sas ņerno!“

- No se sas! A'e e pijatika les chalas. So buter ta buter oleske preperlas. Palis pale užarlas e Veronka u lochi'la čhajora. Akor o Janis čino pes prekerč'a, kaj imar avka na pijelas, a'e na likerč'a avri but.

Jekhvar na av'a andal e buti khere. Oda akurat chud'la o love. E čhaj les užarlas, u ov nihhaj. Ge'la kija račate pal leste andro gav u šund'a, kaj hino andre karčma.

„Jańi, Jańičku, av khere! Imar daravas, kaj sal. Či pes tuke vareso na achi'la!“ avka šukares leske phend'a.

„Dikh, miri romńi!“ vičind'a o Janis pre ca'i karčma. „Dikh, pal soste oj merlas! Pal kaja chev! Šukar kher man sas Brnate, ta to the šilalo pańi, ča bond'aravas le kohutkoha! Vafki pro tačipen! Tel o blaki mange phirnas o motora, u oj man cird'la adej, kaj dikhav ča e ma'la the o veš. Te man kamav te morel, ta andro lavoris. A'e oj na bajinel.

- Byli jsme moc rádi, že přišli k nám domů. Janis si našel práci a žili si dobře. Nikam od ní nechodil. Potom dcera porodila chlapečka. Byli jsme všichni moc šťastni. Veronka byla s malým víc u mě než doma. Jańovi se to nelíbilo. Začal pít a nadával jí, jak jen uměl. Řekla jsem mu, že je to jenom do té doby, než chlapeček trochu odroste, že si s ním Veronka ještě neví rady a že ji učím, jak se má zacházet s dítětkem. Janis nadával i mně, jako kdybych to všechno zavinila já.

„Jenom lituju, že jsem přišel bydlet mezi degeše,“ řekl mi.

Vlasta nevěřila svým uším! „Janis byl přece tak hodný chlapec, když byl střízlivý!“

No to byl! Ale to pití ho ničilo. Propadl mu čím dál víc. Pak Veronka zase čekala a porodila holčičku. V té době se Janis trošku změnil, už tolik nepil, ale dlouho to nevydrželo.

Jednou nepřišel z práce domů. To zrovna dostal peníze. Dcera ho čekala, a on nikde. Navečer šla za ním do vesnice a zaslechla, že je v hospodě.

„Jani, Janičku, pojď domů! Už jsem měla strach, kde jseš, jestli se ti něco nestalo!“ Takhle hezky mu to povídala.

„Podívejte, moje žena!“ zařval Janis na celou hospodu. „Podívejte se, po čem toužila! Po takový díře! V Brně jsem měl pěknou byt, teplou i studenou vodu, stačilo jen otočit kohoutkem! Vafky na topení! Pod okna mi jezdily auta, a ona mě zatáhne sem, kde vidím jenom pole a les. Když se chci umýt, tak v lavóře. Jí je

Ča te hińi maškar peskere. So tut adej likerel, šaj mange phenes? Koda vakeriben, so rači paš e jag vakeren, abo koda bašaviben, či savo Del? Phen mange!“

Chud'la laha te razinel u palis laha pek'la andre phuv. Me, sar šund'om, so pes achi'la, takoj ge'om pal leste u phend'om leske: „Jańi, te amen avka narado dikhes u akana imar the la čha mange mares, ta tut skide u dža tuke ke oja Brna! Ta se niiko tut adej zoraha na likerel.“

Ta džanes, so mange phend'a, Vlasto? Kaj man o benga te len the mira čha.

O apsa lake pernas, pre fotka, so fikerlas andro vast.

- Dikh, Vlasto, savi sas šukar. Kadej pre fotka lake sas bišeńa berš. Oka berš pes dińa te odlel pre legitimacia. Sas furt stejnako, ańi bi na phend'alas, kaj lake adej sas ajci berš. Vlasto, - cird'la pharo vodi - ov la mange ča'la pal o svetos! O benga les te len!

So pes palis achi'la? Pal oda, so la mard'a u man koš'a, na phirlas khere andal e buti. Džalas prosto andre karčma u avelas khere koro mato. Avka dživenas. A'e e čhaj leske sa cerpinelas. Igen les kamelas, choc te lake phirlas sako d'ives khere mato. Oj mange phend'a, kaj ov sa muk'la angla late, ta oj les našti mukel, oda lakro rom.

Avka dživenas štar berš. Palis peske arakh'la andre karčma jekha gadža u ge'la ke late. Dživelas laha berš. E Veronka kada phares lidžalas. U sar imar polokes pre leste bisterlas, av'a pale ke late. Bare veri lake thovlas, kaj imar na pijela u imar lake nič na kerela. Oj, dilińi, leske pačand'ila. U me dumonav, kaj sas rado, kaj av'a pale ke late. A'e

to jedno. Hlavně že je mezi svýma. Co tě tady drží, můžeš mi to říct? Ty řeči, co se v noci vedou u ohně, nebo to muzicírování, nebo ktorej čert? Řekni mi!“

Začal jí lomcovat a pak jí praštil o zem. Já, když jsem slyšela, co se stalo, hned jsem za ním šla. Povídám: „Jani, když nás nemáš rád, a teď mi už i dcera biješ, tak se seber a jdi si do toho Brna. Nikdo tě tady násilím nedrží.“

A víš, co mi řekl, Vlasto? Aby mě vzali čerti i s tou mojí holkou!

Slzy jí padaly na fotku, kterou držela v ruce.

- Podívej, Vlasto, jaká byla pěkná. Tady na fotce jí bylo dvacet devět. Minulý rok se dala vyfotit na občanku. Byla pořád stejná, ani bys neřekla, že už je jí tolik let. Vlasto, on mi ji zprovodil ze světa! Aby ho čerti vzali!

A co se dělo potom? Poté, co ji zbil a mě proklel, už ani nechodil z práce domů. Chodil rovnou do hospody a domů se vracel zpitý do nemoťy. Takhle žili. Ale dcera mu všechno trpěla. Pořád ho milovala, i když jí chodil každý den domů opilý. Řekla mi, že on pro ni všechno opustil, a tak ho teď nemůže nechat. Je to přece její muž.

Takhle žili čtyři roky. Pak si našel v hospodě jednu gádžovku a šel k ní. Žil s ní rok. Veronka to těžce nesla. A když už na něj pomalu zapomínala, zase se k ní vrátil. Zapřísahal se jí, že už pít nebude a že už jí nikdy nic špatného neprovede. Ona, hloupá, mu uvěřila. A já si myslím, že snad byla i ráda, že se k ní vrátil. Ale

akana lake sas mek goreder, bo sar maťolas, ta lake vakerlas pal e gadži, sar leske laha sas. Me duminav, kaj kale lavenca la murdarďa. Imar sas pre late but. Vašoda peske iľa o dži-vipen.

Akana imar the la Vlastake perenas o ap-sa. - Sar muľa? - hinkinlas e Vlasta.

- Chaľa le phureskere praški, so les hin pro jilo, u mek denašľa andro veš, kaj la te na sig arakhas.

E phuri Verona pes ľikerlas. Dikhavas pre late, kaj hiňi zoraľi, aľe džanavas, kaj imar but na ľikerla avri, kaj perla tele andre khangeri. Andro šero mande sas, soske mange e Veronka na pisinlas čačipen. Kecivar latar chudavas ľil, mindig mange pisinlas, sar mišto peske le Jaňiha dživel, kaj o Jaňis lake phenel, sar kerde mišto, kaj avle pre Slovensko. ‚Soske mange chochavias?‘ na džalas mange andro šero.

Andre khangeri la sikhade. Dikhavas pre late u avke mange dičholas, sar te asalas. Lakeri daj mengľisaľiľa u o dad pes chudelas jilestar. La Veronkakere čhavore bešenas andre lavica u na džanenas, so pes ačhiľa. Ča lenge sas čudno, soske lengeri daj sovel maškaral u savore roven.

Rodavas le jakhenca pal e khangeri le Jaňis. Imar džanľom, kaj adej na ela. Terďolas andro kutos korkoro. So leske sas andro šero abo pro jilo, na džanav. Našti leha vakerďom. Adadľives na! Pal o pohrebos bešľom pre mašina u džavas khere. Džavas odej, kaj e Veronka našti dživlas angle peskero romipen, pre savo sas sikhadi.

teď to pro ni bylo ještě horšľi, protože když se opil, tak jí vykládal o gádžovce, jak mu s ní bylo. Myslím, že právě tím ji přivedl do hrobu. Už toho na ni bylo moc, a tak si vzala život.

Teď už i Vlastě tekly slzy. - ‚Jak zemřela?‘ - vzlykala.

- Spolykala prášky, které měl děda na srdce. A ještě utekla do lesa, abychom ji hned nenašli.

Stará Verona se držela. Viděla jsem na ní, že je silná, ale věděla jsem, že už toho moc neunese a že se v kostele zhroutí. Nešlo mi do hlavy, proč mi Veronka nena-psala pravdu. Kolikrát jsem od ní dostala dopis, vždycky mi psala, jak si pěkně s Janim žijí, že jí Janis řekl, jak dobře udělali, že se přestěhovali na Slovensko. ‚Proč mi lhala?‘ nešlo mi do hlavy.

V kostele ji ukázali. Dívala jsem se na ni a zdálo se mi, jako by se smála. Její matka omdlela a otec se chytal za srdce. Verončiny děti seděly na lavici a nevěděly, co se stalo. Jenom jim bylo divné, proč jejich maminka spí uprostřed davu a proč všichni pláčou.

Očima jsem v kostele hledala Janiho. Už jsem si myslela, že nepřijde. Stál v koutě sám. Co se mu honilo hlavou nebo co měl na srdci, nevím. Nemohla jsem si s ním promluvit. Dnes ne! Po pohřbu jsem nasedla do vlaku a jela domů. Jela jsem tam, kde Veronka zkrátka nemohla žít. Byla zvyklá na jiný život, na romský.